

SCHIMBAREA NUMELOR DE STRĂZI ÎN BUCUREȘTI

Horia Stoica

Introducere

Tema denumirilor de străzi din București continuă să prezinte un interes* considerabil conform celor mai recente cercetări din domeniu; numele străzilor putând spune foarte multe despre dezvoltarea istorică și evoluția unui oraș, constituind așa cum cercetarea a recunoscut o adevărată “oglină” a dezvoltării unui oraș.

Numele străzilor pot fi de asemenea examinate prin prisma manifestărilor politice. Toate tipurile de regimuri politice din lume încearcă să organizeze spațiul urban, mai ales pe cel al capitalelor, în ideea de a comunica anumite mesaje politice sau de a exprima anumite valori politice*

Acest lucru are loc, de obicei, prin aranjarea unei varietăți de simboluri printre care statuile și monumentele comemorative reprezintă cel mai bun exemplu. Astfel, statuile se înscriu în spațiul urban într-un mod aparte încercându-l cu o anume valoare politică*.

Numele străzilor reprezintă un alt mod prin care valori politice pot fi exprimate în spațiul urban. Multe nume de străzi precum *Strada Florilor* nu reprezintă nici o rezonanță politică. În mod similar, un nume de stradă precum *Șoseaua Nordului* reprezintă simpla direcționare a arterei. Cu toate acestea există multe străzi, în toate orașele lumii, al căror nume prezintă valoare comemorativă – denumite după evenimente importante sau personalități din istoria națională a țării respective. De exemplu, nume de străzi precum *Calea Victoriei*, *Calea Plevnei*, *Calea Griviței* amintesc de un eveniment cheie din istoria României – Războiul de Independență, ele contribuind la menținerea acestui eveniment în memoria colectivă. Istoria reprezintă un element de bază în menținerea identității naționale, fapt pentru care, comemorarea acesteia, prin intermediul denumirilor de străzi contribuie la crearea unui sentiment comun de identitate națională. Comemorarea constituie astfel o activitate politică – decizia de cine să fie sau nu comemorat fiind una politică, având ca punct de plecare versiunea oficială sau versiunea aprobată a istoriei naționale, numele comemorative ale străzilor reprezentând modul în care această istorie este instituționalizată*.

Dacă spațiul urban al unei capitale poate fi privit ca manifestare a puterii politice, acesta urmează eventuale schimbări de regim politic, ceea ce ar putea avea ca rezultat modificarea spațiului public oficial. Pentru București au existat, în sec. XX, două astfel de ocazii ce au avut loc într-un mod “energic”: după 1947 și după 1989. Vom examina aici procesul de redenumire a străzilor orașului București în anul 1948, primul an de orînduire comunistă. Se va acorda atenție deosebită modului în care prin redenumirea străzilor, anumite evenimente, personalități sau instituții sunt comemorate sau trecute sub tăcere și cum locul lor este luat de alte evenimente sau personalități. Scoțându-se în evidență schimbarea numelor străzilor

făcută prioritar de noul regim politic, în 1948, ne putem face o idee asupra agendei politice și priorităților acestui regim.

Schimbarea denumirilor străzilor din 1948

După formarea guvernului Petru Groza, din 6 martie 1945, PCR a început ușor să-și facă simțită prezența în viața politică, economică și socială din România. Pe la sfârșitul anului 1947 era prezent în toată țara, singurul obstacol de înlăturat fiind monarhia, respectiv Regele Mihai.

Deși comuniștii reușiseră să acapareze aproape toată puterea politică, noul regim nu-și exprimase încă orientarea în peisajul urban al Capitalei. Rămăseseră încă multe elemente și simboluri importante pentru peisajul bucureștean care puteau fi asociate cu regimul politic anterior. De exemplu, existau încă statui ale unor figure politice trecute, necomuniste, precum Carol I, Ferdinand, I.C.Brătianu, Pache Protopopescu – îndepărtate în 1948 și 1949*.

Același lucru se întâmplase și cu numele străzilor capitalei care au rămas aproape neschimbate de dinainte de război, deși un număr de străzi fuseseră redenumite după numele unor lideri ai Axei. În februarie 1944 primarul Ion Rășcanu a decis ca toate denumirile de străzi schimbate, începând cu cele din 1942, să fie revocate și numele străzilor să revină la denumirea anterioară*. O singură arteră a fost redenumită pe baza unui argument ideologic: *Șoseaua Jianu* a devenit *Bulevardul Generalissimul Stalin* - în octombrie 1946*.

Redenumirea străzilor Bucureștiului nu a luat amploare pînă la abdicarea Regelui Mihai și proclamarea Republicii Populare Române la 30 decembrie 1947. Prima schimbare de nume anunțată a fost aceea a Pieții Palatului care a devenit Piața Republicii*. Această piață a avut de-a lungul timpului o semnificație aparte în istoria orașului. Un spațiu public larg, situat chiar în "inima" orașului, ce a constituit dintotdeauna locul de întâlnire și de desfășurare a mitingurilor sau a demonstrațiilor. În plus, locul de amplasare a fostului palat regal a simbolizat centrul puterii regale în țară. Ca atare, a reprezentat un loc cu puternice simboluri în asociere cu regimurile politice trecute, astfel încât pentru autoritățile comuniste redenumirea acestei piețe a constituit un mod de a proclama prezența unei noi forme de organizare politică – și anume republica – cu o nouă agendă. Așa cum această piață a constituit primul element stradal redenumit în 1948 tot așa ea a fost prima căreia i s-a schimbat numele după 1989 când a fost denumită *Piața Revoluției**.

Autoritățile comuniste au trecut repede la consolidarea noului regim iar un important eveniment ca semnarea tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, de la începutul lunii februarie 1948, a cimentat locul României în cadrul blocului sovietic*. Primul val major de schimbări de denumiri de străzi a avut loc în urma acestui eveniment – la mijlocul lui februarie 1948 fiind redenumite 39 de străzi. Acest prim val de schimbări de denumiri a avut ca bază de pornire înlocuirea numelor cu rezonanță monarhistă – 28 de străzi și bulevarde ce dețineau numele foștilor membri ai familiei regale române (Regii Carol I, Ferdinand I, Mihai, Reginele Elisabeta și Maria, prinții Mircea și Nicolae, prințesele Maria și Ileana) primind nume noi. În paralel, a avut loc un proces de întărire a noului statut al țării, acela de republică prin redenumirea fostului Bulevard Carol în Bulevardul Republicii.

Noile nume alocate acestor străzi prezintă interes, ele reflectând ideologia și prioritățile

noului stat comunist. O serie de nume noi (ca de exemplu 6 Martie, 23 August, 30 Decembrie) au valențe evident comemorative fiind date de evenimente cheie din devenirea comunismului în România. Deși comunismul în sine nu a avut rădăcini adânci aici – PCR fiind fondat în 1921 –, istoriografia comunistă a reușit să întocmească o nouă versiune a istoriei în care se scotea în evidență rolul important al PCR în dezvoltarea istorică a țării. În același context, o serie de evenimente și personalități marcante ale vechiului regim au devenit indezirabile, fapt pentru care era necesară o nouă istorie, cu evenimente și personalități noi de celebrat. Regimul comunist a trecut astfel la celebrarea evenimentelor cheie din istoria comunistă a României, dintre care notabilă este data de 23 August, eveniment ce a devenit aproape mit al “fondării” României comuniste. Acest proces pare să fie caracteristic statelor nou formate sau statelor tinere, fiind rezultat dintr-o puternică necesitate de celebrare (situații similare au avut loc în Franța post-revoluționară și America după războiul de independență). Dintr-o scurtă privire în presa vremii – în paginile Scântei și Vieții Capitalei – se poate observa că în anii imediat următori accentul s-a pus pe redenumirea unor străzi cu numele unor persoane care au avut un rol semnificativ în mișcarea comunistă română precum V.Mironiuc, Donca Sima sau jurnaliști socialiști ca Al.Beldiman sau Constantin Mille.

Alte redenumiri de străzi au avut ca scop promovarea poziției României între statele blocului comunist ca țară aliată Uniunii Sovietice, lucru realizat prin schimbarea denumirii arterelor majore ale capitalei cu nume după numele unor conducători ai statelor socialiste învecinate. Astfel Bulevardul Ferdinand I a fost schimbat în Bulevardul Gherghi Dimitrov – conducătorul bulgar care vizitase România în ianuarie 1948 – iar Bulevardul și Piața Maria redenumite după conducătorul iugoslav Tito*, pentru o scurtă perioadă – dată fiind poziția antisovietică a acestuia, pentru a fi schimbat din nou în Bulevardul și Piața George Coșbuc.

Cu toate că s-a încercat decelebrarea unor secvențe aparținând istoriei regimului precedent, prin schimbările efectuate, noile nume nu au avut întotdeauna o conotație ideologică. Un număr de străzi anterior denumite după numele unor membri ai familiei regale au primit nume de flori, strada Regele Mihai devenind Strada Gladiolelor, Aleea Regina Elisabeta – Strada Lalelelor iar Strada Stânjeneilor. În luna mai 1948 au apărut denumiri fără caracter ideologic, inofensiv ca Strada Principele Mircea a devenit Strada Iedului, Nicovalei sau Merișorului.

Un al doilea val de schimbări de denumiri de străzi a fost anunțat în Scântea din 11 iunie 1948* fapt deloc întâmplător cu data naționalizării fabricilor din România – schimbarea vechii ordini fiind marcată atât simbolic cât și material. Aceste schimbări de nume au avut trei motivații : prima aceea de a completa redenumirile anterioare ale arterelor majore din direcția Vest-Est prin apariția celor pe direcția Nord-Sud; a doua, de a elimina denumiri de străzi atribuite după numele unor figuri politico-istorice, neagreate de regimul comunist, iar a treia de celebra centenarul Revoluției de la 1848 din Țara Românească. Pentru autoritățile comuniste acest eveniment era plin de semnificații, fiind considerat un stadiu major în emanciparea clasei muncitoare și a țărănimii, Nicolae Bălcescu, unul dintre conducătorii revoluției, prezentându-se ca un simbol de necontestat al spiritului revoluționar*. Așa se face că Bulevardul Lascăr Catargiu a devenit Bulevardul Ana Ipătescu, Bulevardul I.C.Brătianu - Bulevardul Nicolae Bălcescu iar Bulevardul Constantin Brâncoveanu-Bulevardul 1848,

întreaga arteră fiind legată astfel de anul revoluționar 1848. Unii revoluționari de la 1848 (Magheru și Bălcescu) fuseseră și anterior trecuți în nomenclatorul stradal prin străzi mai mici din oraș (care la rândul lor au trebuit să fie redenumite) iar acum prin “promovarea” numelor respective la nivelul unor bulevarde majore reprezenta o indicație clară a procesului de rescriere a istoriei de către autoritățile comuniste.

Deși motivația din spatele redenumirii multor străzi efectuată la începutul anului 1948 a fost aceea de a dezavua fostul regim și istoria acestuia, multe dintre străzile redenumite pe parcursul aceluiași an nu au avut caracter comemorativ prin natura lor și nici nu purtau nume de rezonanță pentru fostul regim. Cel puțin 85 de schimbări au aparținut unor străzi care se identificau numai după numele arealului sau a unei litere (ex. Rahovei sau Strada A) sau care nu purtau nici un nume. Redenumirea acestui tip de străzi a fost considerată de către autoritățile comuniste o “realizare” comparată, mai ales, cu practicile fostului regim.

Noile nume alocate acestor străzi au variat foarte mult ca formă, deși a existat o tendință clară de grupare a numelor aparținând aceluiași tip în anumite areale. De exemplu în zona Jianu, 11 străzi au fost redenumite, în luna iulie, cu nume de scriitori – dintre care 7 ruși, 3 francezi și un italian –, parcelarea Jianu, Str.U a devenit Strada Tolstoi. La fel 13 străzi din cartierul Floreasca au fost redenumite după numele unor compozitori europeni renumiți. Ca de ex. Str. J din parcul SNIC a devenit Strada Bach, altele primind nume de artiști, muzicieni sau dansuri populare*.

În alte părți ale orașului, grupe de străzi anterior identificate doar prin litere le-au fost atribuite nume cu caracter mai clar ideologic. În cartierul Rahova 11, străzile au primit nume ale unor soldați căzuți în războiul antihitlerist*. În cartierul Vatra Luminoasă 17 străzi au primit nume de activiști de partid, de cei care căzuseră pentru cauză – Leonte Filipescu, - intelectuali socialiști* – str. Dr. Russell, - poeți socialiști – str. Ion Păun Pincio. În zona Fabrica de Chibrituri 6 străzi au primit nume de activiști* care au căzut la 24 februarie 1945. Multe dintre aceste nume aparțineau unor figuri puțin cunoscute în afara cercurilor PCR, iar comemorarea lor prin atribuirea numelor unor străzi a constituit o încercare de a-i face cunoscuți. Astfel de atribuirii de nume arată o dată în plus importanța acordată de noul regim propriei istorii ca parte a procesului de instituționalizare a unei noi istorii naționale, cu caracter narativ pentru publicul bucureștean.

Deși regimul comunist dăduse dovadă de obediență totală față de Uniunea Sovietică, la redenumirile atribuite în 1948 au existat puține schimbări de denumiri de străzi care să susțină manifestarea acestui fapt – mai ales dacă se face comparație cu valul de redenumiri de la începutul anilor '50 când s-au folosit foarte multe nume ale unor personalități sovietice din viața culturală și politică. Mai mult decât atât, au fost păstrate 3 denumiri de străzi cu numele unor regiuni sau orașe care făcuseră parte din România Mare, iar acum intrau în componența Uniunii Sovietice.

La sfârșitul anului 1948 au avut loc două schimbări importante în ceea ce privește redenumirile de străzi și care au avut loc în contextul săptămânii prieteniei româno-sovietice. Ca urmare a morții lui A. Jdanov s-a atribuit acest nume unui bulevard din nordul orașului – Bd. Mareșal Prezan – în luna noiembrie, în timpul unei ceremonii solemne la care au participat figuri marcante ale PMR*. În aceeași săptămână Bd. Generalissim Stalin a fost

extins spre nord atribuindu-se această denumire unei secțiuni nordice a Bulevardului Jianu, în anii următori fiind ridicată și o statuie în piața acestui bulevard.

Concluzii:

Peste tot în capitalele lumii peisajul urban este modelat sau aranjat în feluri anume pentru a exprima puterea politică. Una dintre modalitățile prin care se face acest lucru este denumirea străzilor după un eveniment sau o persoană importantă din istoria națională. Procesul a devenit atât de obișnuit, încât de multe ori trece aproape neobservat. Apare evident atunci când are loc o trecere bruscă de schimbare politică precum cele de la 1948 și 1989 din România și când începe remodelarea peisajului urban în ideea unei exprimări mai bune a noii ideologii sau valorilor noii ordini politice. Schimbarea numelor străzilor - uneori trecută cu vederea - este o componentă importantă a unei astfel de schimbări politice.

În 1947 PCR a preluat controlul asupra României și guvernul Petru Groza a început un proces de transformare a societății. Acest fapt a fost exprimat atât prin schimbări materiale - naționalizarea industriei - cât și prin schimbări simbolice precum redenumirea unor străzi. La sfârșitul anului 1948 peste 160 de străzi din București au fost redenumite - comparativ cu 122 în anul 1990. Cazul Bucureștiului la nivelul anului 1948 este un caz clasic al unui proces larg răspândit peste tot în lume - dorința de a se asigura un peisaj public de capitală în concordanță cu valorile politice ale regimului aflat la putere.

Procesul de redenumire a străzilor orașului București nu a încetat odată cu anul 1948. Dimpotrivă! Cu toate că procesul a scăzut în amploare în anii 1949 și 1950, odată cu raionizarea orașului în 1950 au avut loc runde dramatice de schimbări de nume de străzi în București. Schimbarea relațiilor dintre România și Uniunea Sovietică este și ea redată de procesul de schimbare a numelor străzilor pe parcursul anilor '50 și '60. Alocarea numelor de străzi poate fi *citită* ca o indicație a unor evenimente politice mai largi. Deși schimbarea numelor străzilor din București a generat un interes considerabil, s-a efectuat mai puțină cercetare la nivelul importanței acestora pentru anii '50 și '60, continuând să existe un potențial substanțial privind această temă.

Bibliografie

1. Exemplu : E.Cofas, *Destinul dramatic al unei străzi - Calea Dudești*, București : Materiale de Istorie și Muzeografie, XII-1997, p.173-186; V.Z.Teodorescu și E.Teodorescu, *Nomenclatura străzilor - expresie a gradului de cultură în evoluția unei localități*, Historia Urbana V - 1997, p.245-255; O.Velescu, *Contribuții la istoria nomenclurii străzilor din București*, I, Anuar al Arhivelor Municipiului, 1997; Gavril și C.Constantinescu, *Strada Paleologu - fragment de istorie bucureșteană*, București: Materiale de Istorie și Muzeografie, XIV - 2000, p.121 - 136.

2. S.Levinson, *Written in Stone: Public Monuments in Changing Societies*, Duke University Press, Durham, 1998.

3. K.Verderly, *The Political Lives of Dead Bodies : Reburial and Post/Socialist Change*, Columbia University Press, New York, 1999.

4. M.Azaryahu, *The Power of Commemorative Street Names*, Environment and Planning D : Society and Space, 14(1996), p.311-330.

5.C.Păiușan,N.D.Ion și M.Retegan,*Regimul Comunist din România.O cronologie politică*,Editura Tritonic,București,2002.

6.I.Stănculescu,*Apariția și evoluția denumirilor de străzi din București*,București,Materiala de Istorie și Muzeografie,XIV – 2000,p.137 – 185.

7.*Monitorul Comunal al Primăriei București*,LXXII,nr.45,10 noiembrie 1946,p.19.

8. Scânteia ,4 ianuarie 1948,p.3.

9.România Liberă,10 ianuarie 1990,p.10.

10.D.Deletant,*Romania Under Communist Rule*,Civic Academy Foundation,București,1998.

11.Scânteia 14 februarie 1948,p.3;*Monitorul Comunal al Primăriei București* LXXIV,Nr.5,22 februarie 1948,p.5-6.

12.*In fact the split between Yugoslavia and the Soviet Union in XXX meant that this street name change was short lived and the boulevard was renamed again after the poet George Cosbuc.*

13.Scânteia 11 June 1948,p.2:see also *Monitorul Comunal al Primăriei București*,LXXIV,nr.20,20 June 1948,p.7.

14.L.Boia,*Istorie și mit în conștiința românească*,Editura Humanitas,București.

15.*Monitorul Comunal al Primăriei București*,LXXIV,Nr.18,30 mai 1948,p.11-12.

16.*Idem*,nr.24,18 iulie 1948,p.7-8.

17.*Ibidem*.

18.*Ibidem*.

19.*Ibidem*.

20.*Ibidem*.

21.Scânteia 7 noiembrie 1948,p.5.

SUMMARY

The matter of street denomination has permanently been an issue of considerable interest, from the historians' point of view, as it refers not only to the development of one place or another, but also to its political context, as each political regime tries to organize the communitarian space in order to better control, communicate or express certain political values. The interesting aspect of the streets denomination consists in their expressing the political priorities and ideologies of the ruling forces, and, in this respect, Bucharest is no exception. Naming streets after historical events or names of personalities represents a frequent mean of modelling the urban space of the community, according to the dominant political ideas.